

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจรายการซูเปอร์จิวของนักเรียนระดับประถมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอผลงานดังต่อไปนี้

1. รูปแบบรายการ โทรทัศน์
2. รายการ โทรทัศน์สำหรับเด็ก
3. รายการ โทรทัศน์เพื่อการศึกษา
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับข่าวสาร
5. ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ
6. ทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร
7. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบรายการโทรทัศน์

รูปแบบรายการ โทรทัศน์ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ และมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีขีดจำกัด แบ่งตามสถานที่ถ่ายทำได้ 3 ชนิด

1. รายการในสตูดิโอ
2. รายการถ่ายทำนอกสถานที่
3. รายงานสดจากนอกสถานที่ ตัดเข้าสู่สตูดิโอสลับกันไปมา

การจำแนกตามรูปแบบการนำเสนอ มีหลายประเภท ได้แก่

1. รายการพูดคนเดียว (straight talk program)
2. รายการสัมภาษณ์และสนทนา (interview and forum program)
3. รายการสารคดี (documentaries)
4. รายการข่าว (news)
5. ละคร (drama)

ฯลฯ

รายการพูดคนเดียว ส่วนใหญ่มักเป็นรายการที่ผลิตในสตูดิโอ ผู้พูดจะพูดคนเดียวต่อหน้ากล้อง ซึ่งถือเสมือนเป็นตัวแทนกลุ่มผู้ชม ศิลปะ และบุคลิกของผู้พูดจะเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับรายการประเภทนี้ จะต้องพูดอย่างเป็นธรรมชาติ อาจจะมีการแทรกภาพ (insert) หรือตัดเข้าสู่ภาพที่ถ่ายจากสถานที่อื่น ลักษณะเด่นของรูปแบบรายการชนิดนี้ คือ เพื่อให้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งในลักษณะที่กระชับและน่าเชื่อถือ

รายการสัมภาษณ์และสนทนา คือ การพูดคุยระหว่างคนสองคน ส่วนการสนทนา หมายถึง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มคนมากกว่าสองคนขึ้นไป ซึ่งจะมีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินรายการ เรียกว่า MC ย่อมาจาก Master of Ceremony บางครั้งเรียกว่า host คอยกำกับรายการ และจะต้องสามารถนำการสนทนาให้ลื่นไหลไปได้อย่างราบรื่น ถูกจังหวะ (วิภา อุดมฉันท, 2544, หน้า 22-24)

รายการซูเปอร์จิว เป็นรายการที่ถ่ายทำในสตูดิโอ และถ่ายทำนอกสถานที่ ซึ่งมีรูปแบบของการนำเสนอสองรูปแบบ ได้แก่ รายการพูดคนเดียวและการสัมภาษณ์และสนทนา โดยจะมีการตัดเข้าสู่ภาพที่ถ่ายจากสถานที่อื่น สลับกับการถ่ายทำในสตูดิโอ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนที่เป็นผู้ชม

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

รายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็ก หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่นำเสนอโดยคำนึงถึงเด็กเป็นหลัก ผู้แสดงและผู้ร่วมรายการอาจเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ หรือใช้สื่ออื่น ๆ

ร่วมอย่างไรก็ได้ ซึ่งรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทยมี 2 ประเภท คือ รายการที่ผลิตสำเร็จรูปมาแล้วจากต่างประเทศและรายการที่ผลิตขึ้นในประเทศไทย (อรชума ยุทธวงศ์, 2525, หน้า 14)

ลักษณะของรายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็ก

รายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็กนั้นเป็นรายการที่มุ่งให้เด็กดูแล้ว เข้าใจ สนุกสนานและได้รับความรู้จากรายการนั้น ๆ ไม่ว่าจะป็นทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ดังนั้นจึงควรให้ทั้งการศึกษาและบันเทิง โดยจัดให้สัมพันธ์กับช่วงอายุของเด็ก เพื่อที่จะให้เด็กสนใจมากที่สุด เพราะบางครั้งสิ่งที่มีลักษณะใหม่หรือท้าทาย อาจเหมาะสำหรับเด็กช่วงอายุหนึ่งในขณะเดียวกันอาจเป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเด็กอีกช่วงหนึ่ง กล่าวไว้ว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเป็นรายการอะไรก็ได้ที่มีลักษณะดังนี้ (จุมพล รอดคำดี, 2525, หน้า 32)

1. เด็กเป็นผู้แสดงนำ หรือเป็นหุ่น เป็นการ์ตูน
2. เป็นเรื่องราวหรือความรู้ที่เหมาะสมกับเด็ก
3. ชื่อรายการบอกว่าเป็นรายการเด็ก

เนื้อหาของรายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็กที่เหมาะสมจำแนกตามวัยของเด็กได้ ดังนี้

1. อายุ 3 ขวบครึ่ง-5 ขวบ เนื้อหาควรใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาพบเห็นในชีวิตประจำวัน การดำเนินเรื่องควรง่าย ให้คุณหรือโทษอย่างเด่นชัดไม่ซับซ้อน เช่น การ์ตูนที่มีพระเอกกับผู้ร้ายเพียง 2-3 ตัว หรือเป็นรายการอภินิหาร เพราะเด็กวัยนี้เป็นเด็กช่างฝัน
2. อายุ 6-7 ขวบ เนื้อหาควรเกี่ยวกับธรรมชาติมากขึ้น และเด็กวัยนี้ชอบแสดงออกชอบยกยอให้กำลังใจ ชอบอภินิหาร การต่อสู้ ไม่ชอบเรื่องยาว ๆ
3. อายุ 10-12 ขวบ เนื้อหารายการควรใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น เพราะเด็กเข้าใจสังคมมากขึ้น เนื้อเรื่องจึงควรมีเหตุผลมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีเรื่องการผจญภัยและความรักพวกพ้อง

โครงสร้างของรายการควรมีความง่าย กระชับ ไม่ซับซ้อน เนื้อหาควรมีลักษณะให้ความรู้กว้างขวาง บอกความจริงมากกว่าจะให้จินตนาการ การจัดรายการจึงมีความยุ่งยากและละเอียดอ่อน ผู้จัดจึงไม่ควรเอาสภาพตัวเองเป็นที่ตั้ง แต่ควรรีศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เจริญเติบโต และความสนใจของเด็กหรืออย่างน้อยก็ควรนึกถึงประสบการณ์ของตนในอดีต

การจัดโครงสร้างของโครงการควรกระชับ โดยเสนอเนื้อหาและรูปแบบที่จะสื่อสาร 3 ชั้นคือ ชั้นแรก ชั้นกลาง และชั้นสุดท้าย โดยเรียงลำดับให้เห็นความแตกต่างระหว่างชั้นให้เห็นเด่นชัด เพื่อไม่ให้เด็กสับสน ขณะเดียวกันก็ควรมีการเชื่อมโยงแต่ละชั้นให้ต่อเนื่องกันด้วย (Schneider, 1978, p. 46)

วิธีการนำเสนอของโครงสร้างมีดังนี้ (ปมขุ สุภสาร, 2530, หน้า 28)

1. การนำเสนอเนื้อหาโดยเรียงลำดับก่อนหลังตามเวลา หรือเรียงตามความสำคัญจากน้อยไปหามาก
2. การนำเสนอเนื้อหาโดยใช้จุดเด่นของเนื้อหาเป็นหลักของรายการและช่วงตามความสำคัญ
3. การนำเสนอโดยจัดแบบเรื่องแบบในอดีต (flash back) สลับกับปัจจุบันเพื่อไม่ให้เด็กสับสน แต่ในขณะเดียวกันก็ควรมีการเชื่อมโยงแต่ละชั้นให้ต่อเนื่องกันด้วย

เวลาที่เหมาะสมสำหรับการเปิดรับชมรายการสำหรับเด็กแต่ละช่วงอายุก็ต่างกัน เนื่องจากเด็กแต่ละคน แต่ละช่วงอายุมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ดังนั้นเวลาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะให้ความสำคัญ

เวลาที่เหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละช่วง มีดังนี้

เด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 ความยาวของรายการควรมีความยาวระหว่าง 5-10 นาที

เด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ความยาวของรายการควรมีความยาวระหว่าง 12-14 นาที

หากความยาวของรายการมีความยาวเกินกว่านี้ อาจจะทำให้ความสนใจของเด็กลดลง และอาจไม่สามารถเข้าใจในเนื้อหาของรายการได้โดยตลอด ซึ่งส่วนใหญ่เด็กจะลืมเนื้อหาในตอนต้น (จุมพล รอดคำดี, 2527, หน้า 34)



รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กในอดีตมีความคิดว่าการเรียนรู้จะมีอยู่แต่ภายในห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียน (learning environment) เท่านั้นที่อยู่ในห้องเรียนเท่านั้น ต่อมาความคิดและตระหนักว่า สิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนก็เป็นแหล่งของการเรียนรู้ (learning resource) ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการเรียนรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์เช่นกัน

การเรียนรู้จากแหล่งภายนอกที่มีความใกล้ชิดและสำคัญอย่างหนึ่งในโลกปัจจุบันของมนุษย์คือ การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ และในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อที่ได้เปรียบกว่าสื่ออื่น ๆ ในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้ชมด้วยคุณสมบัติที่ได้ทั้งภาพและเสียง เข้าถึงคนหมู่มากในเวลาอันรวดเร็วและเป็นสื่อที่ทุกคนรอบครัวเข้าถึงได้ง่าย

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของโทรทัศน์คือ การให้ความรู้หรือการศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งบทบาทหน้าที่นี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ บางกรณีอาจเป็นการเสริมความรู้ทั่วไปแก่ผู้ชม แต่บางกรณีอาจมุ่งหวังที่จะใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการเสนอเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่งแก่กลุ่มเป้าหมายใดกลุ่มเป้าหมายหนึ่ง โดยหวังผลเพื่อใช้ในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง รายการโทรทัศน์ที่นำไปใช้ในวัตถุประสงค์และวิธีการต่าง ๆ สามารถจัดแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้ (วัฒนา พุทธางกูรานนท์, 2531, หน้า 14)

รายการเพื่อการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป (informal education) เป็นการให้ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน โดยอาจจัดเนื้อหาที่เป็นความรู้ในเรื่องใดโดยตรง หรืออาจแฝงอยู่ในรูปแบบของความบันเทิงที่ให้แง่คิด คติเตือนใจ หรือสอดแทรกอยู่ในรายการประเภทต่าง ๆ โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูล ข้อคิดหรือแนวทางปฏิบัติด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน

รายการเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (formal education) คือ การใช้โทรทัศน์เสมือนเป็นอุปกรณ์การศึกษาอย่างหนึ่งในโรงเรียน โดยจัดให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับ

หลักสูตร ประมวลการสอนและวิธีการสอน อาจนับได้ว่าเป็นบริการด้านการศึกษาซึ่งครู และนักเรียนใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

รายการเพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียน (non-formal education) คือ การจัด รายการเพื่อกลุ่มผู้รับสารที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาที่เป็นไปตามหลักสูตร การศึกษาในระบบและการศึกษาแบบกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับ อาชีพการพัฒนาวิถีชีวิตและสภาวะแวดล้อม

การจัดแบ่งประเภทของรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้หรือการศึกษาข้างต้นอาจ แบ่งเป็นเพียง 2 ประเภทคือ (วัฒนา พุทธางกูรานนท์, 2531, หน้า 15)

รายการความรู้ทั่วไป (general education program) หมายถึง รายการที่มุ่งให้ ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์ใน ทางตรงหรือทางอ้อม ได้เกิดแนวคิด คติสอนใจ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประจำวัน รายการประเภทนี้มีได้มุ่งหมายเพื่อการสอนในหลักสูตรหนึ่งหลักสูตร โดยเฉพาะ แต่สามารถทำหน้าที่เสริมหรือประกอบการสอนได้ รายการลักษณะนี้อาจ แยกประเภทตามแนวการนำเสนอเนื้อหาและรูปแบบรายการ ได้ดังนี้คือ

รายการสาระบันเทิง หมายถึง การเน้นความสำคัญของการผลิตรายการเพื่อ การศึกษาซึ่งควรสอดใส่ความบันเทิงไว้ด้วยหรือในทางกลับกันก็เพื่อจะให้ความ- สนุกสนานก็ควรสอดแทรกเนื้อหาทางการศึกษาไว้ด้วย ดังนั้น รูปแบบการนำเสนอ จึงอาจมีได้หลายรูปแบบ เช่น ละคร รายการสารคดี รายการเพลง รายการตอบปัญหา รายการแข่งขันประเภทเกมโชว์ เป็นต้น การเสนอรายการในแนวสาระบันเทิง เช่นนี้ เป็น การแทรกความรู้ให้แก่ผู้รับสาร โดยผู้รับสารมีความสนใจและไม่รู้สึกว่าเป็นการ- ยัดเยียดความรู้ให้เปรียบเสมือนการให้ยาเคลือบน้ำตาลไว้ ซึ่งนับว่าเหมาะกับกลุ่มผู้รับ- สารบางกลุ่มที่เลือกสนใจเฉพาะรายการบันเทิง และไม่สนใจรายการที่เน้นด้านการศึกษา อย่างแท้จริง ดังนั้น รายการประเภทสาระบันเทิงนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างมากในการ- ส่งเสริมความรู้ทั่วไปให้กระจายไปสู่ผู้ชมในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น

รายการส่งเสริมการศึกษา เป็นรายการที่ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยมีเนื้อหาที่ เด่นชัดทางด้านการศึกษามากกว่าบันเทิง มักจะจัดเนื้อหาเป็นระบบ เช่น แบ่งเป็นชุด

(series) รายการประเภทนี้มีได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการสอนตามหลักสูตรของสถาบัน
แห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ก็สามารถนำไปใช้เพื่อประกอบการสอนได้เช่นกัน

รายการเพื่อการสอน (instruction program) เป็นรายการที่ผลิตขึ้นเพื่อ
วัตถุประสงค์ในการสอน ลักษณะรายการมักจะมีแนวโน้มที่จะคล้ายบทเรียน (lessons)
โดยมีวิธีนำเสนอที่น่าสนใจ การจัดเสนอเนื้อหาอาจแบ่งเป็นตอนหรือไม่เป็นตอนก็ได้
แต่เนื้อหาดังกล่าวจะสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของระดับหนึ่งระดับใดหรือของ
สถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งเนื้อหาที่เสนอมีจุดประสงค์ให้เกิดการเรียนรู้และมีการวัดผล
การเรียนรู้จากการชมรายการประกอบด้วย การจัดรายการประเภทนี้อาจเทียบได้กับการจัด
รายการเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (formal education) รายการเพื่อการสอนยัง
สามารถแบ่งออกเป็น

รายการทำหน้าที่สอนทั้งหมด (total teaching หรือ direct classroom teaching) คือ
รายการซึ่งทำหน้าที่ในการสอนสมบูรณ์ในตัวเอง ดังนั้น รายการจึงทำหน้าที่เสมือนเป็น
ครูหรืออุปกรณ์การสอนไปในตัว

รายการที่สอนเนื้อหาหลัก (principal or main resources) คือ รายการที่ทำหน้าที่
สอนเนื้อหาสำคัญของหัวข้อการสอนในวันนั้น โดยในชั้นเรียนจะมีครูผู้ทำหน้าที่แนะนำ
รายการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของรายการกับหัวข้อที่เรียนบทบทวน ให้ทำแบบฝึกหัดและ
อธิบายขยายความเพิ่มความเข้าใจของนักเรียนด้วย

รายการที่เสริมการสอน เพิ่มเติมเนื้อหาให้ชัดเจนสมบูรณ์ รายการจะทำหน้าที่
เสริมเนื้อหาที่ครูสอนให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น แสดงตัวอย่างเชิงละคร (dramatization) หรือ
สาธิตวิธีการทดลองทางวิทยาศาสตร์

แนวคิดดังกล่าวแต่เดิมเรามักจะมีความคิดและความเข้าใจว่าการเรียนรู้จะมีอยู่
แต่ภายในห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียนเท่าที่มีอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น ต่อมา
มีความคิดว่าสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนก็เป็นแหล่งของการเรียนรู้ ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญ
ต่อการเรียนรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ได้เช่นกัน

การเรียนรู้จากแหล่งภายนอกที่มีความใกล้ชิดตัวและสำคัญอย่างหนึ่งในโลกปัจจุบัน
ของมนุษย์คือ การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ และใน
บรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อที่ได้เปรียบกว่าสื่ออื่น ๆ ในการ-

เสริมสร้างความรู้ให้กับผู้ชมด้วยคุณสมบัติที่สามารถให้ได้ทั้งภาพและเสียง เข้าถึงคน
หมู่มากได้ในเวลาอันรวดเร็วและเป็นสื่อที่หาได้ในทุกครัวเรือน

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของโทรทัศน์คือ การให้ความรู้หรือการศึกษาแก่ประชาชน
บางกรณีอาจเป็นการเสริมความรู้ทั่วไปแก่ผู้ชม แต่บางกรณีอาจมุ่งหวังที่จะใช้สื่อ
โทรทัศน์เพื่อการเสนอเนื้อหาวิชาหนึ่งวิชาใดแก่กลุ่มเป้าหมายใดกลุ่มเป้าหมายหนึ่งโดย
หวังผลเพื่อใช้ในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง รายการซูเปอร์จิว จึงถือเป็นรายการหนึ่ง
ที่ได้นำเอาแนวคิดข้างต้น เกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์เพื่อความรู้ มาเป็นส่วนสำคัญในการผลิต
รายการ เนื่องจากรูปแบบรายการนั้นเป็นรูปแบบรายการสำหรับเด็กและเยาวชนในการ-
ส่งเสริมความรู้นอกห้องเรียน ซึ่งนอกจากกลุ่มเป้าหมายหลักแล้ว ประชาชนทั่วไป
ก็สามารถดูและทำความเข้าใจกับเนื้อหารายการได้ เนื่องจากสื่อโทรทัศน์สามารถให้
รายละเอียดที่ดี มีทั้งภาพและสีที่เหมาะสมกับการนำเสนอ ซึ่งถ้าในอนาคตมีรูปแบบรายการ
เพื่อการศึกษาทางโทรทัศน์ในอัตราส่วนที่มากกว่านี้แล้วนั้น ก็เชื่อได้ว่า เด็กไทยย่อมมี
อนาคตที่สดใส จากความรู้ที่สื่อมวลชน อย่างเช่น โทรทัศน์ให้ความสนใจนำเสนอ

ปัจจุบันสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ ยังมีการนำเสนอรายการประเภท
ให้ความรู้ค่อนข้างน้อย เวลาที่จัดสรรให้รายการที่ผลิตเพื่อส่งเสริมความรู้ต่าง ๆ จึง
น้อยลงไปด้วยซึ่ง ถ้าจะกล่าวไปแล้ว รายการซูเปอร์จิวมีระยะเวลาการนำเสนอเพียง
ครึ่งละ 30 นาทีเท่านั้น ซึ่งเป็นเวลาที่น้อยเกินไป บางครั้งเด็กที่ตั้งใจจะดูเพื่อรับความรู้
จริง ๆ กลับไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร เนื่องจากระยะเวลาที่จะทำการจดจำไม่เพียงพอ
โดยที่รายการมีระยะเวลาการนำเสนอเล็กน้อยเกินไป แต่กลับเป็นการนำเสนอความรู้โดย
เน้นความบันเทิงร่วมกับความสามัคคีเป็นหลักมากกว่า ถ้าเพิ่มระยะเวลาในการนำเสนอ
ให้มากกว่านี้ก็น่าจะทำให้ผู้ชมรายการ ได้รับความรู้ และความเข้าใจได้มากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับข่าวสาร

แนวคิดการเลือกเปิดรับข่าวสาร (selective exposure) มีแนวคิดว่าปัจเจกพื้นฐานที่
เป็นแรงผลักดันให้บุคคลเลือกเปิดรับสื่อ 4 ประเภทด้วยกัน คือ ความเหงา เนื่องจาก

สื่อมวลชนเป็นเพื่อนแก้เหงาได้ดี เพราะไม่สร้างแรงกดดันในการสนทนาหรือทางสังคมแก่ผู้รับ ความอยากรู้อยากเห็น มนุษย์ทุกคนอยากรู้อยากเห็น โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดไปจนถึงสิ่งที่อยู่ห่างตัวเองมากที่สุดเป็นลำดับ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถตอบสนองในสิ่งเหล่านี้ได้ การคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของตนเอง มนุษย์ทุกคนจะเสาะแสวงหาและใช้ข่าวสารให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองทั้งในแง่ของการเสริมสร้างบารมี การช่วยให้ตนเองเกิดความสะดักสะบายหรือสนุกสนานบันเทิง ซึ่งสื่อมวลชนสามารถให้ในสิ่งเหล่านี้ได้ รวมทั้งลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนทั่วไป ผู้รับสารแต่ละคนจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการและทำให้ตนเองเกิดความพอใจ (Merrill & Lowenstein, 1971, pp. 134-135)

ปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ เหล่านี้ องค์ประกอบทางด้านสังคมเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลทางอ้อม ทั้งสามารถสร้างประสบการณ์ กลุ่มเวลาและปลูกฝังทัศนคติ ความคิด รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ ไปของผู้รับข่าวสารโดยตรง ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527, หน้า 13-15)

1. สภาพแวดล้อม จะเป็นตัวสำคัญตัวหนึ่งในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา ความคิด ความเชื่ออันเป็นพื้นฐานของความเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงออก โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นตัวกำหนดสิ่งเร้าหรือตัวข่าวสารที่บุคคลควรจะได้รับหรือสนองตอบต่าง ๆ รวมทั้งการคาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่แสดงออกในสถาบันเหล่านั้นด้วย

2. บทบาทผู้รับข่าวสาร บทบาทเป็นโครงสร้างเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้น บทบาทแต่ละบทบาทจะมีรูปแบบของพฤติกรรมเป็นส่วนควบคุมด้วยเสมอสำหรับในระบบการสื่อสารแล้ว บทบาทจะเป็นแหล่งข่าวสารกับผู้รับสารสามารถที่จะคาดคะเนพฤติกรรมของกันและกันในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่ทำให้การสื่อสารเกิดสัมฤทธิ์ผลได้ตามต้องการ กล่าวคือ หากผู้รับสารมีความสัมพันธ์ทาง

สถานภาพและบทบาทอย่างไรกับผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร ความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างกันในบทบาท รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ ย่อมจะมีอิทธิพลต่อความคิด ความรู้สึก ค่านิยมและเป้าหมายของกันและกัน

3. กลุ่มอ้างอิง เนื่องจากบุคคลแต่ละคนในสังคมมีบทบาทอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในเวลาเดียวกันในสังคมที่ซับซ้อนมาก ๆ บุคคลอาจมีบทบาทต่าง ๆ อยู่ในกลุ่มสังคมมีตำแหน่งหน้าที่พฤติกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มของตน กลุ่มเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งอ้างอิงของบุคคลที่สังกัดกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปทัสถาน (norm) บทบาท และพฤติกรรมของกลุ่มที่บุคคลสังกัดอยู่ จะเป็นสิ่งที่พฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลที่เป็นสมาชิก ฉะนั้น เราจึงอาจคาดคะเนพฤติกรรมของผู้รับข่าวสารได้จากบทบาทและพฤติกรรมของกลุ่มที่ผู้รับข่าวสารสังกัดอยู่

4. วัฒนธรรมและประเพณี การสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสภาพวัฒนธรรมและประเพณีของสังคม วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง คือ สภาพที่บุคคลมีความเชื่อ มีค่านิยมมีการรักษาวัตถุสิ่งของ รวมทั้งการแสดงออกร่วมกัน วัฒนธรรมอาจจะแสดงออกมาทางการกีฬา การร้องรำทำเพลง โครงสร้างการดำเนินชีวิตของครอบครัว การปกครอง การศึกษา ฯลฯ ระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้รับสารสังกัดอยู่ย่อมมีส่วนร่วมในการหล่อหลอมพฤติกรรมและมีผลกระทบต่อการรับข่าวสาร

5. ลักษณะประชากร ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ลักษณะทางประชากรที่สำคัญได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ฯลฯ ย่อมมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารเป็นอันมาก

6. การศึกษาและสถานภาพทางสังคม ทั้งสองสิ่งนี้ล้วนมีส่วนช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และเป็นตัวกำหนดความสนใจในการแสวงหาข่าวสารของผู้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจะมีส่วนช่วยให้เกิดทักษะในการอ่านและความกระหายในการเพิ่มพูนข่าวสาร โดยการแสวงหาความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

นอกจากปัจจัยในการเลือกเปิดรับข่าวสารดังกล่าวแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกรับสารของผู้รับสาร ดังนี้

1. ประสบการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารที่เคยเห็นแตกต่างกัน

2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร เนื่องจากผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารที่ต้องการเพื่อสนองจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารจึงช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่าข่าวสารอย่างหนึ่งมีประโยชน์แตกต่างจากข่าวสารอีกอย่างหนึ่งด้วย จึงก่อให้เกิดพัฒนาการและปรับปรุงอุปนิสัยและรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร

3. ภูมิหลังแตกต่างกัน เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะสนใจสิ่งที่ตนไม่เคยพบเห็นมาก่อน รวมทั้งสนใจในความแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ สิ่งของ หรือเรื่องราวต่าง ๆ

4. การศึกษาและสถานสภาพทางสังคม นับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวบุคคลและเป็นตัวชี้พฤติกรรมการสื่อสารผู้นั้น ทั้งพฤติกรรมในการเลือกรับสื่อและเลือกเนื้อหาของข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษามีส่วนช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการอ่านและกระหายที่จะเพิ่มพูนด้วยการแสวงหาความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

5. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคนจะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล โดยสภาพร่างกายในที่นี้หมายถึงสภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ผู้รับสารที่มีอวัยวะของร่างกายครบถ้วน ประสาทสัมผัสทุกอย่างทำงานได้ปกติย่อมอยู่ในสภาพที่จะรับข่าวสารได้ดีกว่าผู้ที่บกพร่องทางร่างกายและประสาทสัมผัส นอกจากนั้นสภาพร่างกายยังมีส่วนสัมพันธ์กับสติปัญญาของคนอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงทางอายุที่สูงขึ้นระยะเวลาที่ได้รับการศึกษารวมทั้งการเจริญเติบโตทางความคิดย่อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและทางลบต่อการ โน้มโน้มใจ

6. บุคลิกภาพ บุคลิกภาพของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การ โน้มโน้มใจและพฤติกรรมของผู้รับสารอีกต่อหนึ่ง ทำนองเดียวกันกับองค์ประกอบในเรื่องความสามารถของบุคคล มีหลักฐานทางการวิจัยที่แสดงว่าความนับถือตนเอง และความวิตกกังวลของบุคคล

ล้วนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับอิทธิพลทางสังคม กล่าวคือ ผู้ที่มีความวิตกกังวลหรือตื่นเต้นมักได้รับอิทธิพลทางสังคมง่าย และมีความโน้มเอียงที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องค้นหาเพื่อที่ว่าจะได้หลีกเลี่ยงอิทธิพลจากสังคมนั่นเอง

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของสารหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับ ถ้าผู้รับสารมีอารมณ์ปกติ มีความพร้อม มุ่งมั่นและมีสมาธิต่อข่าวนั้น สัมฤทธิผลของการสื่อสารจะมีมากกว่าผู้รับที่ไม่มีอารมณ์กับข่าวสารนั้น นอกจากนี้เราจะสังเกตได้ยิ่งกว่าอารมณ์ของผู้รับสารนั้นสามารถพิจารณาได้ทั้งความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้รับสารในขณะนั้นเองและความรู้สึกหรือท่าทีที่มีอยู่ก่อนแล้ว (predisposition) เกี่ยวกับข่าวสารนั้นด้วย

8. ทักษะคติ เป็นคุณสมบัติหรือท่าทีที่ผู้รับสารแต่ละคนมีอยู่ก่อนที่จะรับข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปกติทักษะคติของผู้รับสารเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทักษะคติเปลี่ยนแปลงไป การส่งข่าวสารหรือการโน้มน้ำวใจของผู้ส่งสารจะแตกต่างกันไป ในทำนองเดียวกันกับการตอบสนองของผู้รับสารจะเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย (Schramm, 1973, p. 13)

ผู้รับสารย่อมมีเหตุผลของตนเองในการเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยผ่านกระบวนการในการเลือกเปิดรับข่าวสาร (selective process) ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (selective exposure) บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งข่าวสารต่าง ๆ ตามความสนใจและความต้องการเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (selective attention) นอกจากบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจต่อข่าวสารที่ได้รับซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของบุคคลนั้น ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการรับข่าวสารที่ขัดต่อทัศนคติหรือความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะการรับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของเขา จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจ

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (selective perception and selective interpretation) เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้และเลือกตีความสารที่ได้รับด้วยตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้รับสารจะมีการตีความข่าวสารที่ได้รับตามความเข้าใจของตนเองหรือตามทัศนคติประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการและแรงจูงใจของตนในขณะนั้น

4. การเลือกจดจำ (selective retention) หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจเลือกรับรู้และตีความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติ ความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจำเข้าไปเป็นประสบการณ์ ในขณะเดียวกันก็มักจะลืมข่าวสารที่ไม่ตรงกันกับความสนใจของตนเอง (ประมะ สตะเวทิน, 2546, หน้า 121-124)

ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ

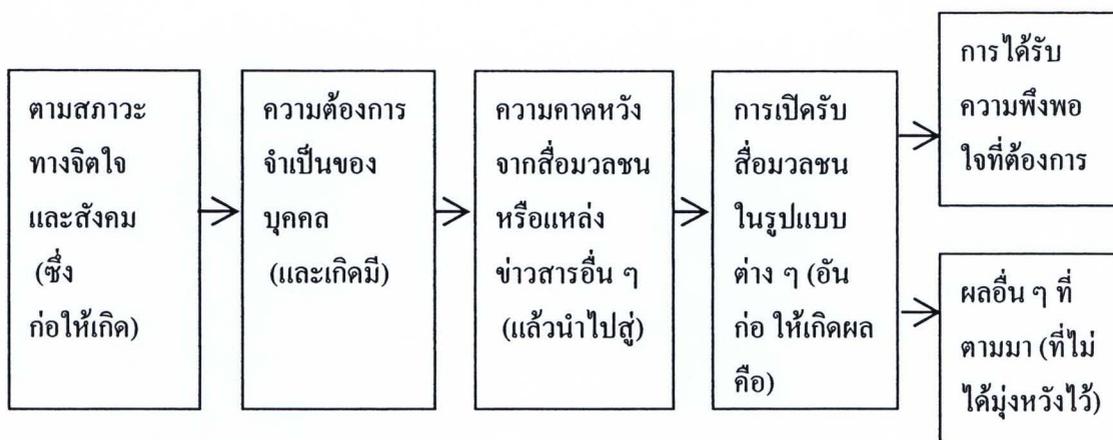
ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ (uses and gratification theory) ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าบุคคลจะเลือกใช้สื่อแตกต่างกันเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจของตน การเลือกใช้สื่อหรือช่องทางการสื่อสารใดเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องใจให้เชื่อว่า สื่อนั้นจะทำหน้าที่ได้ตามที่ผู้ใช้สื่อแต่ละคนต้องการงานวิจัยที่ศึกษาถึงหน้าที่ของสื่อสารมวลชนจึงให้ความสนใจต่อแรงจูงใจของผู้รับสารในการใช้สื่อหรือการเลือกเนื้อหาของสื่อ

ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจนี้วางอยู่บนรากฐานของวัตถุประสงค์ 3 ประการและข้อตกลงเบื้องต้น 5 ประการที่ Blumler and Katz (1974, p. 24) ผู้ริเริ่มงานวิจัยการใช้สื่อและความพึงพอใจได้วางโครงร่างไว้ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎีนี้คือ เพื่ออธิบายว่าบุคคลมีการใช้สื่อเพื่อสนองความต้องการของตนอย่างไร เพื่อเข้าใจในแรงจูงใจของพฤติกรรมการใช้สื่อมวลชนของบุคคล และเพื่อระบุถึงหน้าที่หรือผลที่ต่อเนื่องมาจากความต้องการ แรงจูงใจและพฤติกรรมการใช้สื่อของบุคคล วัตถุประสงค์ในข้อนี้จะเชื่อมโยงการใช้สื่อและความพึงพอใจไปสู่การ-

วิเคราะห์หน้าที่โดยการบ่งชี้ถึงผลของพฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคล (Rubin, 1981, p. 285)

ข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจร่วมกันในการศึกษาทฤษฎีนี้คือ ผู้รับสารมีความกระตือรือร้นในการเลือกใช้สื่อเพื่อเป็นไปตามเป้าหมายของตน ในกระบวนการสื่อสารมวลชนต้องมีการเชื่อมโยงการตอบสนองความต้องการและการเลือกใช้สื่อซึ่งขึ้นอยู่กับตัวผู้รับสาร สื่อมวลชนต้องแข่งขันกับแหล่งสารอื่นที่ตอบสนองความพึงพอใจของมนุษย์ได้ และข้อมูลเกี่ยวกับเป้าหมายต่าง ๆ ในการเลือกใช้สื่อมวลชนต้องได้รับจากตัวผู้รับสารแต่ละบุคคล โดยไม่ควรมีการตัดสินเกี่ยวกับความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมการสื่อสารมวลชนในขณะที่กำลังทำการสำรวจความมุ่งหมายของผู้รับสารในแต่ละหัวข้อ

องค์ประกอบหลักของทฤษฎีนี้จะครอบคลุมถึงความต้องการและแรงจูงใจในพฤติกรรมการสื่อสาร สภาพทางสังคมและจิตใจของแต่ละบุคคล สื่อมวลชนเลือกใช้สื่อตามหน้าที่ที่สื่อมี พฤติกรรมการสื่อสารและผลจากพฤติกรรมนี้ของบุคคล ได้สร้างแบบแผนของการศึกษาทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจโดยให้ความสนใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้โดยมีจุดเริ่มจากจิตใจและสังคมที่มีผลต่อความต้องการของบุคคลซึ่งก่อให้เกิดความคาดหวังที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนหรือสื่ออื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่รูปแบบที่แตกต่างกันของการเลือกใช้สื่อและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อความพึงพอใจตามต้องการและผลอื่น ๆ ที่บางครั้งอาจจะมิได้คาดหวังไว้ก่อน องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ สรุปความหมายได้ว่า ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนมีจุดเริ่มต้นจากสภาพจิตใจและสังคมที่มาทำให้แต่ละบุคคลมีความต้องการในด้านต่าง ๆ จึงทำให้เกิดความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือสื่ออื่น ๆ ว่าจะสนองความต้องการหรือสร้างคามพึงพอใจตามที่หวังไว้จึงนำไปสู่การเลือกใช้สื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลตามที่ต้องการและบางครั้งก็ก่อให้เกิดผลอย่างอื่นที่มีได้คาดหวังไว้ตามมาด้วย ซึ่งสามารถให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้ (Blumler & Katz, 1974, p. 24)



ภาพ 2 แบบจำลองเรื่องการใช้และทำให้เกิดความพอใจของ Blumler and Katz

ที่มา. จาก *The use of mass communications: Current perspectives on gratifications research, sage annual reviews of communication research volume III* (p. 24), by J. G. Blumler and E. Katz, 1974, Beverly Hills: Sage Publication.

องค์ประกอบที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในทฤษฎีนี้มีความคล้ายคลึงกับของ Blumler and Katz (1974, p. 24) แต่ได้รายละเอียดขององค์ประกอบเพิ่มมากขึ้นและมีความสลับซับซ้อนมากกว่า ซึ่งก็ควรจะนำมาพิจารณาเพื่อให้ครอบคลุมถึงการศึกษานในทฤษฎีนี้ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานทางชีวิตและจิตใจของมนุษย์ บุคลิกภาพและคุณลักษณะ เฉพาะทางสังคมของแต่ละบุคคล โครงสร้างของสังคม ความรู้สึกถึงปัญหาของแต่ละบุคคล การรับรู้ถึงการแก้ปัญหา แรงจูงใจเพื่อค้นหาการตอบสนองความพึงพอใจหรือการแก้ปัญหา การใช้สื่อ พฤติกรรมอื่น ๆ รูปแบบของการตอบสนองความพึงพอใจหรือไม่ตอบสนองความพึงพอใจ ผลกระทบต่อลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคม เช่น โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

งานวิจัยที่มีลักษณะของการใช้สื่อและความพอใจได้ถูกริเริ่มขึ้นโดย Blumler and Katz (1974, pp. 24-25) ในประเทศอิสราเอลซึ่งเป็นต้นแบบของงานวิจัยในแนวนี้นี้ เขาได้สร้างมาตรวัดความต้องการทางด้านจิตใจและสังคมมนุษย์ขึ้น โดยนำองค์ประกอบ 3 ประการมารวมกันเข้าเป็นความต้องการในแง่ต่าง ๆ องค์ประกอบทั้งสามนี้ ได้แก่

Mode คือ ลักษณะของความต้องการ เช่น ต้องการให้เพิ่มมากขึ้น ต้องการให้ลดน้อยลง และต้องการให้ได้มา

Connection คือ จุดประสงค์ของการติดต่อของบุคคลต่อสิ่งภายนอกคือ การติดต่อเพื่อรับข่าวสาร ความรู้ การติดต่อเพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์ การติดต่อเพื่อความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคงและสถานภาพ และการติดต่อเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์

Referent คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์เชื่อมโยงการติดต่อ ได้แก่ ตนเอง ครอบครัว เพื่อนฝูง สังคม รัฐบาล ขนบประเพณี วัฒนธรรม โลก และสิ่งภายนอกอื่น ๆ ที่มีความหมายน้อยลง

มาตรการทั้งสามแสดงความต้องการของบุคคลเพื่อชี้ให้เห็นถึงความต้องการซึ่งสามารถใช้สื่อต่าง ๆ ตอบสนองให้เกิดความพึงพอใจได้เช่น ความต้องการที่จะอยู่กับครอบครัวหรือความต้องการที่จะลดการติดต่อกับตนเอง เป็นต้น จากการวิจัยเขาพบว่า ความต้องการเกี่ยวกับตนเองและความต้องการเกี่ยวกับบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ๆ ถูกจัดความสำคัญต่างกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์ต่างกลุ่มกันอย่างเห็นได้ชัดคั้งนั้น จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบ Referent เป็นส่วนที่ชี้ให้เห็นถึงมิติของความต้องการที่ต่างกันอย่างชัดเจน (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2534, หน้า 87)

งานวิจัยในระยะต่อมาได้พยายามหาเหตุผลว่าอะไรคือแรงจูงใจที่ทำให้คนบริโภคสื่อ โดยได้สร้างเป็นชุดตัวแปรความพึงพอใจ ซึ่ง Blumler and Katz (1974, p. 25) ได้จำแนกออกเป็น 4 กลุ่มคั้งนี้

ความเพลิดเพลิน (diversion) ซึ่งปรากฏในรูปของการใช้สื่อเพื่อหลบหนีปัญหาเพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำและเพื่อผ่อนคลายอารมณ์

มนุษย์สัมพันธ์ (personal relations) เช่น ใช้สื่อเพื่อให้มีเรื่องราวไปพูดคุยกับผู้อื่นหรือเพื่อให้มีโอกาสดูใช้เวลาอยู่ร่วมกับคนในครอบครัว ฯลฯ

เอกลักษณ์ของบุคคล (personal identity) ได้แก่ การอ้างอิงบุคคล การค้นหาความจริง และเพื่อให้ได้ข้อมูลมาเป็นแรงเสริมย้ำความเชื่อของตน

ติดตามข่าวสาร (surveillance)

ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่า เด็กประถมศึกษาเปิดรับสื่อเพื่อสนองความต้องการของตนเอง โดยมีแรงจูงใจในการเปิดรับสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อให้ตรงกับความต้องการหรือพฤติกรรมการสื่อสารของตนเอง โดยจะเชื่อมโยงกับความพึงพอใจโดยตรง ซึ่งถ้าเด็กมีความพึงพอใจในการเปิดรับข่าวสารในรายการใด ก็จะเกิดความเต็มใจในการบริโภคข้อมูลเหล่านั้น ทำให้รายการมีผู้ชม และประสบความสำเร็จในที่สุด ดังนั้นรายการซูเปอร์จิว จึงต้องทราบเสียก่อนว่าเด็กต้องการเปิดรับข้อมูลข่าวสารประเภทใด และต้องการรูปแบบการนำเสนออย่างไร เพื่อให้เด็กเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาในรายการ

ทฤษฎีการใช้สื่อและความพึงพอใจเปรียบเสมือนความต้องการทางด้านพื้นฐาน โดยความต้องการนั้นอาจถูกจำกัดด้วยโครงสร้างทางสังคมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่ามีปัญหาขึ้น เมื่อมีความต้องการแล้วไม่ได้รับการตอบสนอง เช่น เมื่อเกิดปัญหาที่พยายามหาหนทางแก้ไขปัญหา ซึ่งก็อาจจะทำให้เกิดแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เช่น นักเรียนบางคนอาจมีความต้องการที่จะให้อาจารย์ เพื่อน หรือบุคคลในครอบครัวชื่นชมว่ามีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ดี แต่ไม่สามารถที่จะไปเรียนรู้ได้ ตามสถาบันกวดวิชา เพราะมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายก็จะเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนหนังสือให้เก่งด้วยการตั้งใจเรียนในชั้นเรียนมากขึ้น และขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ ที่มีต้องเสียค่าใช้จ่ายมากนัก เช่น ห้องสมุด และที่สำคัญจากสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อสนองความต้องการของตนเองที่อยากจะเป็นคนเก่ง ซึ่งแต่ละบุคคลก็จะมีแรงจูงใจในการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน เมื่อมีการใช้สื่อเพื่อแก้ปัญหา ก็จะมีทั้งสื่อที่สามารถตอบสนองและไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ ซึ่งจะเป็นผลกระทบต่อแต่ละคน และผลกระทบนี้อาจมีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางสังคมของบุคคลด้วย

การชมรายการซูเปอร์จิว จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของเด็ก โดยเด็กที่มีความต้องการจะแสวงหาความรู้ในด้านต่าง ๆ จากสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์จะได้ประโยชน์อย่างมากหากมีความต้องการ และมีความตั้งใจจริงในการฝึกฝนตนเองเพื่อเรียนรู้ นอกจากนี้รายการก็ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสารได้อย่างดี สนองตอบความต้องการของเด็กที่ต้องการจะรับความรู้ทางด้านต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ก็แตกต่างกันไปตามความต้องการในการสนองความต้องการที่จะสร้างค่านิยม

ให้กับตนเอง เช่น การฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ รวมทั้งรายการก็ได้มีการเสนอความบันเทิงควบคู่ไปกับความรู้ด้วย เป็นการผ่อนคลายและเป็นการปล่อยอารมณ์ไปกับการเรียนรู้ได้อย่างดี

ทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร

การแสวงหาข่าวสาร (information seeking theory) เป็นกิจกรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งทำ เพื่อให้ได้ข้อมูลและข่าวสารที่สนองความต้องการของตน ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจส่วนตัวหน้าที่การงานและการเรียนรู้ พฤติกรรมเช่นนี้เริ่มขึ้นเมื่อบุคคลนั้นต้องการรู้ ศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และพบว่าความรู้ที่ตนมีอยู่นั้นไม่เพียงพอ จึงต้องการความรู้เพิ่มเติม (สมควร กวียะ, 2540, หน้า 114)

การแสวงหาข่าวสารของบุคคล แหล่งของข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการค้นหาข่าวสารที่ตนในใจ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มแหล่งข่าวสารออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

บุคคล ได้แก่ ความคิดและประสบการณ์ของตนเอง เพื่อนและญาติ

สถาบัน ได้แก่ คนที่ทำงานในร้านค้า บริษัท หรือวงธุรกิจ บุคคลในวิชาชีพ ผู้นำศาสนา เจ้าหน้าที่ของรัฐ โรงเรียน ห้องสมุด หน่วยงานบริการสังคม

สื่อ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ โทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อรูปแบบอื่น ๆ

(สมควร กวียะ, 2540, หน้า 115)

การศึกษาค้นคว้าเราจะแสวงหาข่าวสาร (information seeking) ตามที่ต้องการได้อย่างไร เกิดขึ้นเนื่องจากในปัจจุบันมีข่าวสารที่เผยแพร่ออกสู่สาธารณะชนมากมายในรูปแบบต่าง ๆ จนกลายเป็นเรื่องยุ่งยากต่อผู้รับสารในอันที่จะค้นหาข่าวสารให้ตรงกับความต้องการของตน งานวิจัยเกี่ยวกับผลของสื่อซึ่งรวบรวมโดย Klapper ได้สรุปไว้ว่าคนเรามีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารจากสื่อหรือเลือกใช้สื่อบางชนิดที่มีการเผยแพร่ข่าวสารที่ตรงกับทัศนคติหรือความสนใจของตนเอง (Klapper, 1960, p. 19)

หลักทั่วไปของการเลือกข่าวสาร ขึ้นอยู่กับการใช้ความพยายามน้อยที่สุด (least effect) และผลที่จะได้รับ (promise of reward) มีการตั้งเป็นสูตรว่า

$$\text{การเลือกรับข่าวสาร} = \frac{\text{สิ่งที่คาดหวัง (expectation of reward)}}{\text{ความพยายามที่จะรับ (effect required)}}$$

สูตรที่กำหนดโดย Schramm นี้เห็นว่าบุคคลมีแนวโน้มที่จะเลือกรับข่าวสารที่ใช้ความพยายามน้อย เช่น ข่าวสารที่อยู่ใกล้ตัวหรือเป็นประโยชน์ต่อตนเองและหาได้ง่าย แต่สูตรนี้ในบางครั้งก็ยังมีตัวแปรอื่นที่จะต้องนำมาพิจารณา เช่น ประสบการณ์ ภูมิหลัง ความสามารถสถานะแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ฯลฯ เช่น คนที่อยากจะเก่งภาษาอังกฤษ มีความคิดจะไปศึกษาต่อยังต่างประเทศที่เป็นแหล่งของเจ้าของภาษา ก็จะเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเรียนและภาระผูกพัน ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่พ่อแม่ต้องไปกู้ยืมเงินผู้อื่นมาส่งให้ไปเรียนกับผลตอบแทนที่แม้ว่าจะจะเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ แต่เขาอาจจะเลือกไม่ไปเรียนต่อต่างประเทศ เพราะไม่อยากให้พ่อแม่และตัวเองต้องแบกรับเงินกู้และดอกเบี้ยซึ่งเป็นภาระผูกพันขึ้น (Schramm, 1973, p. 14)

การสื่อสารที่ศึกษาถึงวิธีการแสวงหาข่าวสารของบุคคลนั้น มีการสร้างแบบจำลองที่อธิบายถึงกระบวนการแสวงหาข่าวสารของบุคคลไว้ โดยมีจุดเริ่มจากการที่บุคคลเกิดความสนใจข่าวสารแล้วนำมาเปรียบเทียบกับความรู้สึกในจิตใจของตนเอง

เมื่อข่าวสารนั้นสอดคล้องกับทัศนคติก็จะติดตามค้นหารายละเอียดต่อไป แต่ถ้าข่าวสารนั้นขัดแย้งกับความคิดหรือทัศนคติของตน บุคคลนั้นจะเลิกให้ความสนใจหรือหันเหความสนใจไปรับข่าวสารอื่น ในอีกกรณีหนึ่งถ้าบุคคลได้ทบทวนเนื้อหาของข่าวสารอีกครั้งหนึ่งและเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ที่จะสอดคล้องกับทัศนคติก็อาจจะกลับมาให้ความสนใจต่อข่าวสารนั้น แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็จะปฏิเสธไม่รับข่าวสารนั้นอีกต่อไป ในลักษณะเช่นนี้การที่บุคคลปฏิเสธไม่รับข่าวสารนั้นอาจต้องปรับความคิดที่แตกต่างจากทัศนคติเดิมที่มีอยู่บ้าง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของตนให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์หรืออิทธิพลของข่าวสารที่ตนปฏิเสธนั้น (Klapper, 1960, p. 54)

กรณีที่บุคคลมีความคิดเห็นสอดคล้องกับข่าวสารนั้น ก็จะมีการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังและพยายามเข้าถึงเพื่อการรับข่าวสาร เมื่อได้รับข่าวสารนั้นมาแล้ว

อาจจะมีผลกระทบเกิดขึ้น 2 ลักษณะคือ ถ้ายอมรับข่าวสารก็จะนำไปประเมินกับ ผลประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนจิตภาพของเขา แต่ถ้าไม่ยอมรับ ข่าวสารที่ได้มาก็อาจจะแสวงหาข่าวสารจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม จนเมื่อได้รับข่าวสารจาก แหล่งอื่นแล้วตนเองยอมรับจึงจะนำไปประเมินกับผลประโยชน์ที่จะได้รับและไปสู่การ- ปรับเปลี่ยนจิตภาพ หรือข่าวสารนั้นอาจช่วยเสริมหรือตอกย้ำหาความรู้ที่เข้มข้นและ เมื่อนำไปประเมินกับประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านหนังสือวิชาการแล้วทำให้ตนเองมี ความรู้ได้มากขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (social cognitive learning theory) เชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ (Bandura, 1963, p. 25)

การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ

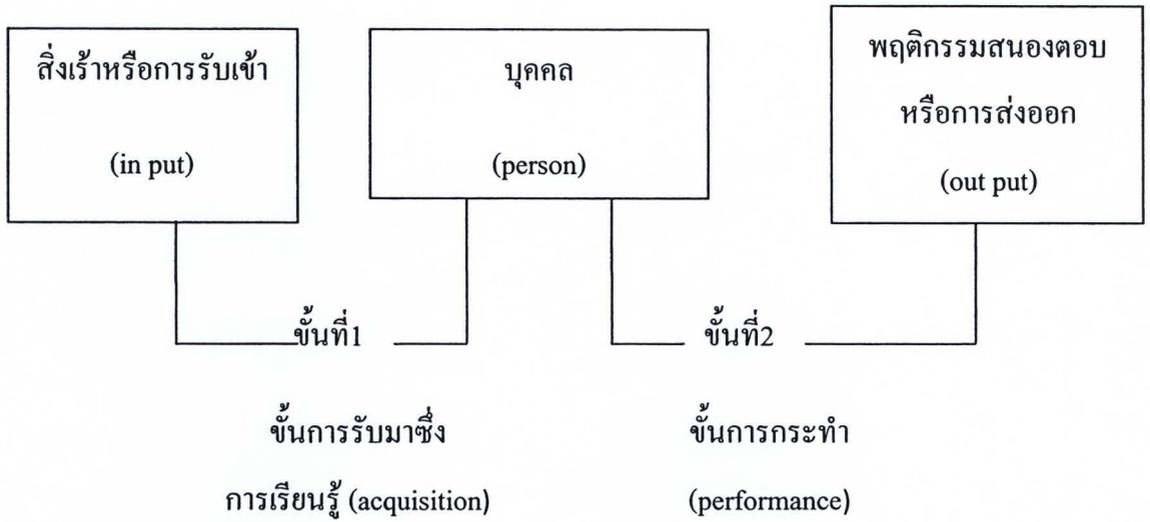
การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (observational learning หรือ modeling) เชื่อว่าสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน เนื่องจากคนเรามี ปฏิสัมพันธ์ (interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลระหว่างกัน พฤติกรรมของคนส่วนมากจะ เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (observational learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (modeling) สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็น สัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือรูปภาพการ์ตูนในหนังสือ นอกจากนี้ คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบ ได้เช่นกัน ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือ

กำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว โดยสามารถเรียกใช้ใน
 ขณะที่ผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ มีการทดลองเกี่ยวกับการสังเกต
 และการเลียนแบบ โดยจัดให้เด็กกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว
 ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ผลของการทดลอง
 ที่ได้ คือ เด็กที่ดูภาพยนตร์ที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว จะแสดงพฤติกรรม
 ก้าวร้าวมากกว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่ดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว
 (Bandura, 1963, p. 67)

การทดลองของบันดูราที่เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบมีผู้นำ
 ไปทำซ้ำ และปรากฏผลการทดลองเหมือนกับบันดูราได้รับ นอกจากนี้มีนักจิตวิทยา
 หลายท่านใช้แบบการเรียนรู้ โดยวิธีการสังเกตในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ อีกด้วย

ขั้นของการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ

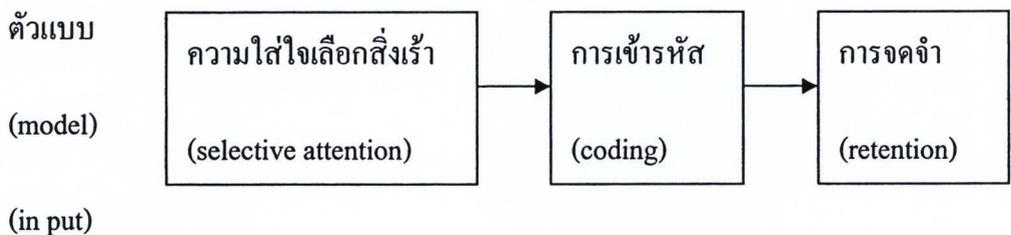
การเรียนรู้ทางสังคมด้วยการรู้คิดจากการเลียนแบบมี 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเป็น
 ขั้นการได้รับมาซึ่งการเรียนรู้ (acquisition) ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ ขั้นที่ 2
 เรียกว่าขั้นการกระทำ (performance) ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ ซึ่งสามารถ
 แสดงด้วยแผนผังดังต่อไปนี้



ภาพ 3 ขั้นของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ

ที่มา. จาก *Social learning theory* (p. 23), by A. Bandura, 1977, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

ในขั้นที่ 1 การรับมาซึ่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญเป็นลำดับ 3 ลำดับ ดังแสดงไว้ดังนี้



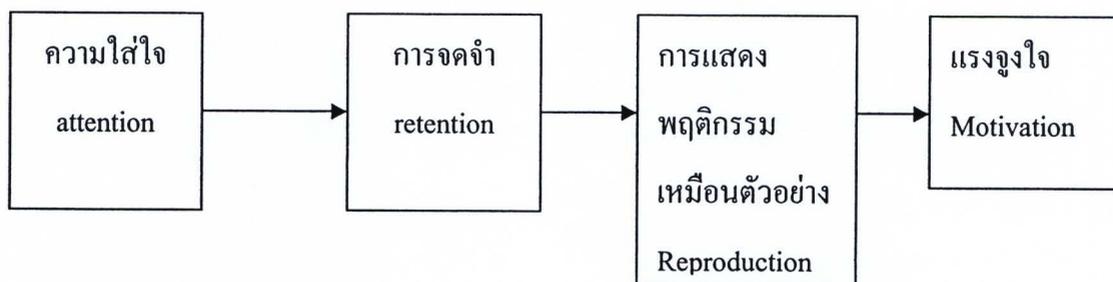
ภาพ 4 ส่วนประกอบของการเรียนรู้ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้

ที่มา. จาก *Social learning theory* (p. 23), by A. Bandura, 1977, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

จากแผนผังจะเห็นว่า ส่วนประกอบทั้ง 3 อย่าง ของการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา (cognitive processes) ความใส่ใจที่เลือกสิ่งเร้ามีบทบาทสำคัญในการเลือกตัวแบบ

ขั้นที่ 2 การกระทำ (performance) ขึ้นอยู่กับความสามารถทางด้านร่างกาย ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งความคาดหวังที่จะได้รับแรงเสริมซึ่งเป็นแรงจูงใจ

กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต โดยกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบว่ามีทั้งหมด 4 อย่างคือ กระบวนการความเอาใจใส่ (attention) กระบวนการจดจำ (retention) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (reproduction) และกระบวนการการจูงใจ (motivation) (Bandura, 1977, p. 23) ต้องมีความใส่ใจ (attention) ที่จะสังเกตตัวแบบ ไม่ว่าเป็นการแสดงโดยตัวแบบจริงหรือตัวแบบสัญลักษณ์



ภาพ 5 กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ที่มา. จาก *Social learning theory* (p. 23), by A. Bandura, 1977, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

นักเรียนประถมศึกษาที่ชมรายการซูเปอร์ฮีโร่ ต้องมีประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของรายการ ซึ่งจะมีแนวโน้มพัฒนาความสามารถของตนเองอย่างมาก โดยเรียนรู้จากรายการด้วยวิธีการสังเกตและการเลียนแบบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากพิธีกรซึ่งเป็นตัวแบบที่ส่งผลต่อความรู้สึกของนักเรียนว่า ทุกคนสามารถที่จะเรียนรู้มี

ความสามารถเหมือนกับพิธีกร โดยการใช้คำพูดชักจูง เป็นการบอกว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ และการกระตุ้นให้รู้สึกล้อตาม มีความต้องการเรียนจะเรียนรู้ ฝึกฝน ซึ่งจะมีผลต่อความสามารถของตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชิบ จิตนิยม (2534) ศึกษาเรื่อง *ความต้องการข่าวสาร การใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจของกลุ่มประชาชนผู้ใช้บริการเคเบิลทีวี: ศึกษาเฉพาะกรณีของบริษัทอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล บรอดคาสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (ไอบีซี)* ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังสูงในองค์ประกอบตามลำดับดังนี้ คือ เพื่อการติดตามข่าวสาร เพื่อแนะนำพฤติกรรมและช่วยในการตัดสินใจ เพื่อการผ่อนคลายอารมณ์ เพื่อการสนับสนุนความคิด หรือการเสริมสร้างความเชื่อและเพื่อการสนทนากับผู้อื่น นอกจากนี้ ยังพบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการของเคเบิลทีวี และพบว่า ปัจจัยความคาดหวังมีอิทธิพลตามลำดับดังนี้คือ เพื่อนำไปสนทนากับผู้อื่น เพื่อติดตามข่าวสาร เพื่อผ่อนคลายอารมณ์ เพื่อการสนับสนุนความคิด หรือเสริมสร้างความเชื่อ เพื่อการแนะนำพฤติกรรมและช่วยในการตัดสินใจ

การวิจัยของ ชิบ จิตนิยม ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้บริการเคเบิลทีวี โดยพบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อจะได้คำตอบสรุปผลการวิจัยที่อาจจะสอดคล้องกันกับการศึกษาครั้งนี้

ปัทมา ทงสิมา (2536) ศึกษาเรื่อง *การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว* ผลการวิจัยพบว่า รายการโทรทัศน์ที่เด็กเปิดรับมากที่สุด ได้แก่ การ์ตูนและละคร เด็กจะใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละประมาณ 2-3 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์พร้อมกับการทำกิจกรรมอย่างอื่นไปด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่ดูโทรทัศน์มากจะใช้เวลาในการเล่นน้อย ตรงข้ามกับเด็กที่ใช้เวลาเล่นมากซึ่งจะมีชั่วโมงการดูโทรทัศน์ที่น้อยกว่า และเด็กใช้โทรทัศน์เป็นเพื่อนและใช้แบ่งเวลาทำกิจกรรม ของครอบครัวเป็นการใช้ประโยชน์ที่เด็ก

และผู้ใหญ่ทุกคนในครอบครัวได้ใช้กันมาก สำหรับด้านความสัมพันธ์ พบว่า ใช้เพื่อเสริมสร้างการสื่อสารและเพื่อการเข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ ใช้เพื่อการเรียนรู้ การใช้โทรทัศน์ที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ การใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า กล่าวได้ว่า เด็กรู้จักเลือกรับและใช้ประโยชน์จากโทรทัศน์ในรูปแบบต่าง ๆ

งานวิจัยของ ปณิตตา ทองสิมา เป็นการศึกษาการใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว พบว่า เด็กจะใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละประมาณ 2-3 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์พร้อมกับการทำกิจกรรมอย่างอื่นไปด้วย มีความสอดคล้องกับการวิจัยของผู้วิจัยในเรื่องพฤติกรรมการรับชมรายการ จึงเป็นแนวทางในการวิจัยให้กับผู้วิจัยได้

อรพิน สักดิ์เอี่ยม (2537) ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ผลการวิจัยพบว่า รายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็กที่เด็กเปิดรับชมมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ หนูทำได้ โดเรมอน และ ชูเปอร์จิ๋ว ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่จะเปิดรับชมในช่วง 8.00-10.00 น. ของวันเสาร์-อาทิตย์ สิ่งที่ทำให้เด็กมีความพึงพอใจมากที่สุดคือความรู้สึกละลานใจเพลิดเพลิน และประโยชน์ที่ได้จากรายการสามารถนำไปพัฒนาความสามารถพื้นฐานมากที่สุด รองลงมาเป็นการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา และยังต้องการให้รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมีรูปแบบรายการที่เป็นการ์ตูนมากที่สุด และชอบให้มีหลาย ๆ แบบผสมกันใน 1 รายการ และต้องการให้ออกอากาศในวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 16.00-18.00 น.

การวิจัยของ อรพิน สักดิ์เอี่ยม ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก พบว่า รูปแบบ และ ช่วงเวลาของการนำเสนอรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมีผลต่อความพึงพอใจที่เด็กได้รับ ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อจะได้คำตอบสรุปผลการวิจัยที่อาจจะสอดคล้องกัน

นราพร สังข์ชัย (2539) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของเด็กที่มีต่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ผลการวิจัยพบว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมี 16 ลักษณะเนื้อหา ได้แก่ (1) เกมกีฬา (2) วิทยาศาสตร์ (3) ภาษาไทย (4) คณิตศาสตร์ (5) สิ่งแวดล้อม (6) คนตรี (7) การแสดง (8) ศิลปะประติมากรรม (9) โฆษณาการ (10) ข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน (11) ความรู้รอบตัว (12) ความสัมพันธ์ในครอบครัว (13) ธรรมชาติ (14) ศิลปะวัฒนธรรม (15) สถานที่ท่องเที่ยว (16) ผู้ใหญ่หรือเด็กที่เป็นตัวอย่างที่ดี ในส่วนของ

รูปแบบรายการ มีรายการนิยายสารทางอากาศมากกว่ารูปแบบอื่น นอกจากนั้นยังมีรายการสารคดีข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน และรายการเกมการแข่งขัน ผู้ดำเนินรายการมีทั้งที่เป็นผู้หญิง ผู้ชาย ผู้ใหญ่ เด็ก และหนุ่ม เวลาออกอากาศในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ออกอากาศในช่วงเย็น ส่วนในวันเสาร์ถึงวันอาทิตย์ออกอากาศในช่วงเช้า สำหรับความพึงพอใจของเด็กที่มีต่อรายการพบว่า เนื้อหา และรูปแบบที่เด็กชอบมากที่สุดคือ เกมและกีฬา พิธีกรที่เด็กพึงพอใจมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่ดำเนินรายการร่วมกับเด็ก เด็กต้องการให้มีรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กทุกวันในช่วงเย็นหลังเลิกเรียน

การศึกษาวิจัยของ นราพร สังข์ชัย มีลักษณะใกล้เคียงกับงานวิจัยของผู้วิจัย ได้แก่ การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการ รูปแบบของรายการ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อจะได้คำตอบสรุปผลการวิจัยที่อาจจะสอดคล้องกันกับการศึกษารุ่นนี้

Robinson (1972) ศึกษาเรื่อง แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประชากร พบว่า ระดับการศึกษาของผู้รับสารมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อและมีความรู้ทางด้านข้อมูลข่าวสารต่างกันไปด้วย กล่าวคือกลุ่มคนที่มีความรู้สูงเป็นกลุ่มที่มีความรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร และจะเพิ่มพูนความรู้ทางด้านภาษาของตนให้มากขึ้น โดยใช้สื่อมวลชน กล่าวคือคนที่มีความรู้มักจะไฝ่หาและหาทางแก้ไขปัญหาในด้านการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษให้ตนเองยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

การศึกษาของ Robinson ชี้ให้เห็นว่า จะสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยที่ว่า ลักษณะประชากรของผู้ชมที่มีระดับความรู้ต่างกันจะมีผลต่อความพึงพอใจรายการซูเปอร์จิวที่แตกต่างกัน

Palmer (1974) ศึกษาเรื่อง รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เพื่อสำรวจลักษณะการเลือกชมรายการโทรทัศน์ และความแตกต่างของเด็กในแต่ละระดับ โดยศึกษากลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า เด็กชั้นประถมศึกษาชมโทรทัศน์สัปดาห์ละ 21 ชั่วโมงและมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้น ชอบชมรายการประเภทลึกลับ โลกไซเบอร์ ผจญภัย รองลงมาชอบการ์ตูน เด็กโตชอบชมรายการละคร และภาพยนตร์ คติสอนใจ ชมโทรทัศน์สัปดาห์ละ 24 ชั่วโมง และเลือกเฉพาะรายการที่สนใจ เท่านั้น โดยระหว่างชายกับหญิงจะแตกต่างกัน

การศึกษาของ Palmer ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าความแตกต่างของวัยมีผลต่อการเลือกชมรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีผลสอดคล้องกับสมมติฐานของผู้วิจัยทั้งด้านลักษณะประชากร และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาได้เป็นอย่างดี

Palmgreen and Rayburn (1979) ศึกษาเรื่องการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ โดยศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจในการรับชมรายการโทรทัศน์ด้านการศึกษาในรัฐเคนตักกีของสหรัฐฯ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์จากกลุ่มตัวอย่าง 526 คน วัดค่าความคาดหวังจากการชมรายการโทรทัศน์ว่า รายการโทรทัศน์จะให้การผ่อนคลายความเครียด การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ การใช้ประโยชน์ในการสื่อสารสัมพันธ์ การช่วยให้ลืมปัญหาต่าง ๆ เพื่อฆ่าเวลา เป็นเพื่อนแก้เหงา และเพื่อความบันเทิง พบว่า ความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้ชมมีความแตกต่างกันสูงและมีความสัมพันธ์ในเชิงลบ คือ ความคาดหวังสูง-ความพึงพอใจต่ำ หรือ ความคาดหวังต่ำ-ความพึงพอใจสูง

การศึกษาของ Palmgreen and Rayburn จะเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยได้ศึกษาว่า การเปิดรับสื่อของนักเรียนระดับประถมศึกษา นั้นมีความต้องการตอบสนองความต้องการของตนแตกต่างกันหรือไม่ รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ของผู้ชมต่อรายการซูเปอร์จิวทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี ที่จะนำไปสู่ความพึงพอใจต่อรายการ ซูเปอร์จิว รายการที่ให้ความรู้ความบันเทิงผ่านสื่อโทรทัศน์รายการหนึ่ง

Rubin (1981) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการชมโทรทัศน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ และพบว่า ผู้ชมใช้สื่อโทรทัศน์สอดคล้องกับความตั้งใจต่าง ๆ กันไป ผู้ชมสูงอายุที่มีความคาดหวังเกี่ยวกับประโยชน์จากการดูโทรทัศน์สูงมักจะเลือกชมรายการที่เสนอสาระต่าง ๆ มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้หวังประโยชน์จากการชมโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังพบความสัมพันธ์ในเชิงลบระหว่างความคาดหวังที่จะใช้สื่อเป็นเครื่องมือสำหรับฆ่าเวลากับการดูรายการข่าวโทรทัศน์ในผู้ชมกลุ่มนี้ด้วย

การศึกษาของ Rubin ศึกษาเรื่องแรงจูงใจในการชมโทรทัศน์ของผู้สูงอายุ โดยพบว่าผู้ชมใช้สื่อโทรทัศน์สอดคล้องกับความตั้งใจต่าง ๆ กันไป ผู้วิจัยจึงต้องการค้นคว้าหาคำตอบว่า รายการซูเปอร์จิวที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กนั้น มีแรงจูงใจในการเปิดรับชม

รายการจะสอดคล้องหรือแตกต่างจากกลุ่มผู้สูงอายุหรือไม่ และจะเปิดรับรายการเพื่อ
ต้องการสารประโยชน์หรือความบันเทิง ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป

จากแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องระหว่าง
ความพึงพอใจจากรายการโทรทัศน์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเปิดรับชมรายการ ความ-
แตกต่างในการเลือกชมรายการ และความต้องการรับชมรายการโทรทัศน์ของเด็ก ซึ่งให้
ความสำคัญกับเด็กที่เป็นผู้รับสาร และเลือกเปิดรับตามความต้องการของตนเอง ดังนั้น
การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจรายการซูเปอร์จิวของนักเรียนระดับประถมศึกษา ใน
กรุงเทพมหานคร จึงสามารถนำการศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาของผู้วิจัยได้

